

KIYI BANKACILIĞI

Gülümser ÜNKAYA

Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. İşletme Bölümü, Prof. Dr.

Abstract: As result of the developments that were lived in the second half of 20th Century offshore banking has appeared. The most important markets that international deals are taken place are divided to two as Eurocurrency and Eurobond. Euro centers are centers in which Euro currencies are subject to intensive operations and that plays active role in the realization of currency flow. The activity areas of offshore banks are quite wide and also cover most of the classical banks' operations.

I. KIYI BANKACILIĞI'NIN TANIMI

20. yüzyılın ikinci yarısından sonra dünya ekonomisinde yaşanan gelişmelerin sonucunda oluşan Euro Piyasaların paralelinde kıyı bankacılığı doğmuştur. Uluslar arası bankacılık işlemlerinin yapıldığı en önemli piyasa durumundaki Euro Piyasalar, Eurocurrency (Europara) ve Eurobond (Eurotahvil) olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu iki uluslararası piyasa yapılan işlemlerin niteliklerine, muamele gördüğü para cinsine ve işlem yapanların ait oldukları ülkelere göre on – shore ve off – shore olmak üzere iki alt sektöre ayrılmaktadır[1].

Kısa süreli ve bankalar arası işlemlerin yapıldığı Eurocurrency piyasasında, Eurodolar hakimdir. Euro piyasaların çekirdeğini oluşturan Eurocurrency'lerle çalışan kıyı bankalarının bu pazardaki payı giderek artmaktadır. Bu gelişmelerden yararlanmak isteyen birçok ülke, finans kurumlarına ve müşterilerinin Eurodolar işlemlerine avantajlar sunan off – shore merkezleri oluşturma çabasına girmişlerdir[2].

Euro merkezlerin kesin bir tanımı yapılmamış olmasına rağmen, Eurocurrency'lerin yoğun olarak işlem gördükleri ve para akışını gerçekleştirmede aktif olarak rol oynayan merkezler şeklinde tanımlanabilecek Euromerkezle, kıyı bankacılık merkezleri arasındaki benzerliği vurgulamak amacı ile bu merkezlerin temel özellikleri şu şekilde sıralanabilir [3]:

1. Bu merkezlerde tüm Eurocurrency'lerle işlem yapılabilir. (Eurocurrency'le dolar, mark, yen gibi paralara ifade etmektedir.)

2. Ulusal finans merkezlerindeki benzeyen vergiler, döviz kontrolleri, karşılık oranları ve bankacılık işlemlerine ve faaliyetlerine ilişkin herhangi bir düzenleme söz konusu değildir.

3. Tamamen olmasa bile, bu merkezler, özellikle yabancı müşterilerle bağlantıların kurulduğu yerlerdir.

Bu özellikler dikkate alındığında, (Europiyasalar ve Euromerkezler) off – shore bankacılık piyasalarının farklı olguları ifade etmediği kabul edilebilir.

Kıyı bankacılığı ise en kısa tanımı ile, ülke dışından sağlanan fonların yine ülke dışında kullanılmasını amaçlayan ve ülkede bankacılık sektörü için düzenlenmiş her türlü yasa ve yönetmeliklerin dışında kalan bir tür serbest bankacılık olarak tanımlanmaktadır [4].

Bir başka deyişle, kıyı bankacılığı, biri veya bir kaç yabancı banka veya kıyı bankacılığı işlemleri yapmaya yetkili yerel banka olan, yabancı kişi ve kuruluşların, yabancı para ile yaptıkları bankacılık işlemleri kastedilmektedir [5].

Kıyı Bankacılık merkezleri dünya finansal pazarları için büyük birer fon kaynağı ve uluslar arası fonlar için bir ara geçiş teşkil eder [6].

II. Başlıca Faaliyet Konuları

Kıyı bankalarının faaliyet konuları oldukça geniştir ve klasik bankacılık hizmetlerinin çoğunu kapsamaktadır, bu hizmetler şunlardır [1] :

- Mevduat kabulü
- Kredi verme
- Döviz ve dövizle bağlı işlemler
- Dış ticaret finansmanı
- Kredi sendikasyon düzenlemeleri
- Factoring, forfaiting, leasing
- Arbitraj, altın işlemleri
- Menkul kıymetler portföylerinin idaresi
- Tröst hizmetleri
- Yatırım fonları

Kıyı bankacılığı merkezlerinin her biri belli bir konuda uzmanlaşmaktadır. Örneğin Singapur, dolar üzerinden mevduat sertifikası ihracı ile para piyasalarına ağırlık verirken, Bahama Adaları, Panama ve İsviçre gibi merkezler gizli hesaplarla, kaçak fonlara kucak açmaktadır.

III. Kıyı Bankacılığının Sağladığı Faydalar ve Sakıncalar

III.1. Faydaları

Kıyı bankalarının, buldukları ülkeye sağlayabilecekleri faydalar, dolaysız faydalar ve dolaylı faydalar olarak iki kısımda incelenebilir.

III.1.1. Dolaysız Faydalar

Dolaysız faydaların başında kıyı bankacılığı uygulamasına izin veren ülkelerin bankaların faaliyetlerine karşılık talep ettikleri vergi ve lisans ücretleri gelmektedir. Genellikle görülen uygulamalara göre kıyı bankaları ya yıllık olarak lisans ücretlerine tabi tutulmakta ya da hiçbir lisan ücreti ödemeyip kazançlarına karşılık vergi ödemektedirler. Bunun iki istisnasını Singapur ve Filipinler oluşturmaktadır.

En çok tercih edilen uygulama, kıyı bankalarından belli bir oranda yıllık lisans ücreti tahsil etmektir. Genel olarak kayıt merkezlerinde kıyı bankalarından yıllık lisans ücreti talep edilmekte, fonksiyonel merkezlerde ise düşük düzeyde kurumlar veya gelir vergisi alınması yoluna gidilmektedir. Kıyı bankalarının faaliyetlerine getirilen sınırlamalar çok fazla olmamakla beraber, bunların sınırsız olmadıkları, çeşitli kurallara tabi oldukları da bir gerçektir. Vergilendirmenin olduğu ülkelerde elde edilecek dolaysız kazanç, kıyı bankalarının işlem hacimlerine, elde ettikleri karların büyüklüklerine bağlı kalmaktadır. Diğer yandan minimum sermaye zorunlulukları ve disponibilitate uygulaması yapıldığı takdirde döviz girişi sağlama imkanları doğacaktır. Ayrıca bunların dışında ülkeler, çalışanların maaşları, iletişim gelirleri, bina kiralari gibi gelirler de elde etmektedir.

III.1.2. Dolaylı Faydalar

Dolaylı faydalar sayılabilecek hususlar ise kıyı bankalarının bölgeye gelmesi ile bazı yan sanayi dallarında ve hizmet sektöründe meydana gelebilecek gelişmelerdir. Bankaların talep edecekleri bilgisayar hizmetleri veren, büro malzemeleri yapan kuruluşların üretimini artmasının yanı sıra, ulaştırma, turizm, otelcilik gibi sektörlerde görülecek canlanmadır. Diğer yandan ülkede faaliyette bulunan bankalarla, uluslar arası büyük bankaların kontrollü bir rekabet ortamı içerisinde iç bankacılık sektörünün uluslar arası bankacılık işlemlerini öğrenmeleri ve uygulamaları, bankacılık sektöründe bu

şekilde know-how transferleri yapmaları, iç bankacılık sistemine kalifiye eleman yetiştirmeleridir. Dünya çapında bilinen uluslar arası sermaye piyasalarına girilebilmekte, ülkenin uluslar arası finans sisteminin işlerliği etkinleşmekte ve ekonominin daha hızlı büyümesine katkıda bulunabilecek olan uzman kadronun yetiştirilmesini sağlayabilmektedir [2].

Kıyı bankacılığının bir diğer dolaylı faydası da bankaların buldukları ülkeleri ekonomik açıdan kalkınmasına yardımcı olmasıdır. Finansman sıkıntısı çeken ülkeler kıyı bankacılığına izin verirken, hukuki düzenlemelerini, finansal ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak kendi bünyelerine uydurmakta ve global ekonomik yararlar sağlamaktadırlar. Kıyı bankalarının istenildiği takdirde ülke kalkınması, dış açıkların kapatılması, büyük projelerin finansmanı gibi global düzeyde yararları vardır.

Kıyı bankacılığının bankalar açısından en önemli faydaları, yerel bankacılık yasalarına, tabi olmamaları, kazançları istedikleri ülkeye transfer etmekte serbest olmaları, kısıtlayıcı hükümlere tabi olmamaları, gelir ve kurumlar vergisi ödememeleri, karşılık ayırma yükümlülüklerinin bulunmaması ve dolayısı ile fonlama maliyetinin düşük olmasıdır.

III.2. Sakıncaları

Kıyı bankacılığı, sağladığı tüm avantajlara karşılık, uygulanan liberal mevzuat ve esnek denetim esasları yüzünden sermayenin yurt dışına kaçırılmasına olanak tanıma gibi bazı sakıncalar doğurabilmektedir [7].

Kıyı bankalarının ihtisaslaşmış bankalardan olduğu düşünülürse, iç bankacılık sisteminin rekabet edemeyecek seviyede olması halinde, iç bankacılık sistemi bu uygulamalardan zarar görecektir ve bu uygulamalardan ülke vatandaşlarının ellerinde bulunan dövizler kıyı bankacılık merkezlerine akacaktır. Böylece kıyı bankalarında toplanan fonların o ülkeye faydası olmayacaktır. Ancak bu sakıncalar genellikle arzetmediğinden, ülkelerin iç konjonktür ve ihtiyaçları göz önünde tutularak değerlendirilmelidir.

Ancak kıyı bankacılığı merkezleri oluşturmanın maliyeti oldukça yüksektir. Eğer ülkede gerekli alt yapı mevcut değilse, bu uygulama için alt yapı kurmaya yönelik çalışmaların maliyeti çok yüksek boyutlara varabilmektedir. Bu nedenle kıyı bankacılığı merkezi oluşturmaya yönelik çalışmalarda ülkenin alt yapısının belirli bir düzeyde olması şartı aranmaktadır [7].

IV. Kıyı Bankacılığı Merkezleri İçin Gerekli Yapısal Şartlar

Kıyı bankacılığı uygulamasının normal bankacılık faaliyetlerinin dışında kalması ve yapıldığı konum itibarıyla kıyı bankacılığı merkezlerinin iç bankacılık için gerekli olanlardan farklı bazı ekonomik, hukuki v.b. özelliklere sahip olması gerekir. Bu nitelikler kıyı bankalarından beklenen hizmetlerin verilmesine zemin hazırlayıcı, olaylaştırıcı yönde olmalıdır.

Kıyı bankacılığı ve kıyı bankacılığı merkezleri için gerekli olan yapısal şartlar dört ana başlık altında incelenebilir [8].

IV.1. Ekonomik ve Mali Avantajlar

Bankaların kıyı bankacılığına girmesindeki temel nedenler ekonomik açıdan çok çeşitlidir. Kıyı bankacılığı merkezlerinde bulunması gereken avantajlar şu şekilde sıralanabilir :

- Vergi muafiyeti
- Yedek akçe ve diğer hukuki kısıtlamalardan kurtulmak
- Yabancı para ve sermaye piyasalarına girmek
- Uluslar arası işlemleri genişletmek ve mevcut müşterilere daha iyi hizmet sağlamak
- Saat farkı ve bölge sınırlamalarını aşmak
- Bazı tip uluslar arası ikrazların denetim ve yönetimini kolaylaştırmak.

Yukarıdaki avantajların sağlanmadığı bir ülkede çalışan bankalar ve çok uluslu şirketler, bu avantajlardan yararlanmak için ana ülke dışındaki kıyı bankacılığı merkezlerini tercih etmektedirler.

Merkezler kurulurken, tanınacak muafiyet ve serbestlikler genel olarak şunlardır :

a) Faiz oranlarının belirlenmesi konularında bankalar serbesttir. Faizler merkez bankaları tarafından belirlenmemekte diledikleri faiz oranları uygulanabilmektedir.

b) Belirli bir likidite, dispoñibilite oranı uygulanmaz.

c) Bazı merkezlerde dolaysız vergi olarak toplanan gelir vergisi ya da kurumlar vergisi tamamen kaldırılmıştır. Fakat bunun yerine yıllık olarak düşük sayılabilecek bir oranda lisans ücreti alınmaktadır. Gelir ve kurumlar vergisinin tamamen kaldırılmadığı merkezlerde de vergi oranları düşük düzeye indirilmektedir.

d) Bankaların müşterilerine ödeyecekleri faizlerden ve interbank işlemlerinden sağlanan faizlerden stopaj kesilmemektedir.

e) Mevduat münzam karşılığı yatırma zorunlulukları yoktur.

Kıyı bankacılığı merkezleri yukarıdaki genel avantajlar ve kolaylıkların yanında, aynı zamanda bölgenin veya ülkenin özelliklerine ek olarak başka avantaj ve kolaylıklar da sunabilmektedir. Örnek olarak, Lüksemburg'da bankaların batak alacaklarına karşılık ayırmaları için vergi kolaylıkları sağlanmaktadır. Bankalara tanınan bu mali avantajlar yalnızca kıyı bankaları ve kıyı bankacılığı kapsamında olan işlemler için geçerlidir.

Kıyı bankacılığı için gerekli temel ekonomik serbestiden bir diğeri de, bu bankaların yurt içindeki bankalardan farklı statüde olduklarının belirlenmesi, iç bankaların tabi olduğu kambiyo sınırlamalarına tabi olmamalarıdır. Çünkü kıyı bankalarının ana faaliyet konusu ve işlemlerinin tamamı yabancı para çerçevesinde gerçekleşmektedir.

Kıyı bankacılığı merkezleri için ekonomik açıdan önem taşıyan bir diğeri faktör, bu merkezlerin büyük işlem hacmine sahip uluslar arası düzeydeki belli başlı mali piyasalarda oluşturulması ya da bu merkezlerin yakınında kurulmasıdır.

Uluslararası bankalar, maliyet artırıcı resmi düzenlemelerin asgariye indirilmesi sonucu, kendi ülkelerinde bulamadıkları uygun ortamdan yararlanmak ve pazar paylarını korumak amacıyla kıyı bankacılığı merkezlerine girmişler ve sonuçta bu merkezlerdeki kıyı bankacılığı statüsünde bulunan bankaların işlem hacimleri önemli boyutlara ulaşmıştır.

IV.2. Siyasi İstikrar

Kıyı bankacılığı ve merkezleri için gerekli olan şartlardan bir diğeri de siyasi istikrardır. Kıyı bankacılığı merkezi olarak kısa sürede gelişme gösteren yerlerde siyasal sistemin oturmuş olduğu, istikrarsızlığa sebep olacak gelişmelerin ortaya çıkma ihtimalinin çok düşük olduğu görülmektedir. Siyasi istikrarın gerekliliği aynı zamanda ekonomik istikrar için de gereklidir.

IV.3. Altyapı

Bir uluslar arası bankacılık türü olan kıyı bankacılığı, teknolojik gelişmenin sağladığı en son kolaylıklardan yararlanmak zorundadır. Bankacılık sektörü bir hizmet sektörüdür ve vereceği hizmette çağa ayak uydurarak gerekli hızı ve kaliteyi sağlamalıdır. Kıyı bankacılığı ise daha teknik ve deniz aşırı olduğundan gerek telekomünikasyon açısından gerekse bilgisayar kullanımı gibi konularda teknolojiden maksimum derecede faydalanmak durumundadır. Telekomünikasyon imkanları merkezde son derece gelişmiş olmalıdır.

Kıyı bankacılığı merkezlerinde gerekli bir diğer alt yapı unsuru ulaşım'dır. Bu merkezlerde, kara, deniz ve hava yolları ile ilgili tüm sorunlar aşılmış olmalıdır. Özellikle belli başlı finans merkezleri ile büyük şehirlere sürekli sefer yapan bir hava yolu ağı ulaşım açısından son derece önemlidir.

Bilgisayar kullanımı açısından, uluslar arası borsalardan doneler elde edebilme yönünden milletlerarası hizmet veren bilgisayar terminalleri ile gerekli bağlantıların kurulmuş olması, bununla birlikte bilgisayar kullanımı ve genel olarak bütün bankacılık hizmetleri açısından yabancı bankaların hizmetlerini karşılayacak yabancı dil bilen, kalifiye yerli personeline altyapı olarak bulunması gerekir.

Bütün bu gerekli alt yapı, büyük bir maliyet unsuru teşkil etmektedir. Bu nedenle kıyı bankacılığı merkezi oluşturma çabasında bulunacak ülkeler bundan elde edecekleri yararlar, maliyet arasında iyi bir denge kurmalıdır. Gelişmiş finansal sisteme sahip ülkeler için, maliyet nispeten azdır çünkü alt yapı önceden mevcuttur.

IV.4. Hukuki Şartlar

Kıyı bankacılığının faaliyet konuları iç bankalarının faaliyetlerine paralellik gösterse de işleyiş şekli ve tekniği bu bankalardan farklı olduğu için, ayrı bir düzenlemeye tabi olması, bu farklılığın getirdiği doğal bir sonuçtur. Kıyı bankacılığının başarıyla uygulandığı merkezlerde sağlanan başarıya hukuki düzenlemelerin net, anlaşılır, yerinde ve ihtiyaçlar doğrultusunda hazırlanmış olmasının büyük katkısı vardır.

Kıyı bankacılığı konusunda daha önce belirtilen muafiyetler, hukuki düzenlemelerle garanti altına alınmalıdır; böylece bu konuda çalışmayı arzulanabilecek kuruluşlar güven duygusu içersinde, hukuki düzenlemelerle sınırları belli olan bir çerçevede çalışabilmelidir. Ancak sadece hukuki düzenlemeler güven duygusunu temin etmeye yetmeyebilir. Ülkenin başında olan hükümetlerinde bu konuda destek olmaları gerekir.

Kıyı bankacılığında bankacılık sırlarının korunması hukuki açıdan belli bir prosedüre bağlanmalıdır. Kıyı bankalarındaki mevduatın önemli bir kısmını gayri meşru yollardan elde edilen, kendine güvenli bir yer arayan fonlar oluşturabilmektedir. Bundan dolayı bu tür fon sahipleri bankacılık sırrının ne oranda korunduğuna bakarlar. Uygulamada kıyı bankacılığı merkezleri bankacılık sırrının azami oranda korunduğu yerlerdir. Bazı merkezlerde yasa dışı faaliyetlerden kazanç sağladığı iddia edilen kişilerin hesaplarına dahi ancak mahkeme kararı ile bakılabilmekte, sırdaş hep uygulaması hatta sahte isimle hesap açtırmanın dahi mümkün olması ve yetkili mahkemenin ancak istisnai hallerde sır ifşasına imkan vermesi göz önünde tutulursa, bazı kıyı bankacılık merkezlerinin (özellikle Karaippler)

önemli gelişme göstermesinde temel faktörlerden birinin sır muhafazasındaki başarısı olduğu vurgulanabilir. Bu durum konunun hukuki açıdan önemini göstermektedir.

IV.5. Bankacılık Sırrının Azami Ölçüde Korunması

Kıyı bankacılığı merkezleri diğer finansal merkezlerle göre bankacılık sırrının en katı biçimde korunduğu yerlerdir. Banka sırrının korunması yasal hükümlerle veya içtihatlarla garanti edilmekle birlikte sır ifşası istisnai durumlarda söz konusu olmaktadır.

Bazı kıyı bankacılığı merkezlerinin, özellikle Karaippler'deki kıyı bankacılığı merkezlerinin önemli gelişme göstermesinde temel faktörlerden birinin yatırımcıların kimliğinin saklanmasıdaki başarı olduğu görülmektedir.

IV.6. Diğer Şartlar

Kıyı bankacılık merkezlerinde hangi kuruluşlara lisans vereceği ve yatırım yapan kuruluşların şahsi niteliği çok önemlidir. Kötü niyetli kuruluş ve yatırımcıların merkezden çekilmesine neden olmaktadır. Öte yandan kanun dışı faaliyetler (uyuşturucu kaçakçılığı gibi) kıyı bankacılığı merkezlerini olumsuz yönde etkilemektedir.

IV. SONUÇ

Uygun yasal düzenlemeler sayesinde finansal faaliyetlerin sınırlama olmadan serbestçe ifa edilmesine olanak vermesinin yanı sıra, sağladığı vergisel avantajlarda finansal araçlara buldukları ülkenin denetimi dışında kalan bir alanda geniş bir hareket imkanı sağlayan ve fonlar için güvenli bir ortam yaratan off-shore finans merkezleri, uluslar arası fonların kullanımında önemli bir aracılık görevini de yerine getirmekte ve sayıca az olmalarına rağmen çok büyük işlem hacimlerine ulaşmaktadır [9]. Ülkemizde bankaların topladıkları mevduatın yasal karşılıklar nedeniyle maliyeti yüksek olduğundan, bankacılıkta rekabetin ön plana çıkmasına sebep olmakta dolayısıyla müşterilere kazandırılacak ek faydalar ilgili bankaya fon akışını hızlandırmaları esas olmaktadır. Bu nedenle bankalar kârlarını arttırabilecekleri vergisel avantajlar sağlayarak müşterilerini memnun edecekleri yeni çözümler aramaya itilmeleri off-shore bankaların faaliyetlerinin artmasına, hızla yaygınlaşmasına sebep olmaktadır. Bu durum gerekli yasal düzenlemelerin yapılmasını, tasarruf sahiplerinin mevduatlarının güvence altında tutulabilmesi için gün geçtikçe zorunlu hale getirmektedir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- [1] Ersan, İhsan, "Dünya'da ve Türkiye'de Kıyı Bankacılığı", **Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi**, İstanbul, 1986, s.52-53.
- [2] Varlık, Hüsnü, **Off-Shore Bankacılık Merkezleri**, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara 1987, ss.33, 38.
- [3] Ekren, Nazım, **Uluslar arası Bankacılık ve Türkiye Örneği**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları Ekonomi Dizini 21, Ankara 1986, s.67.
- [4] Tiryaki, Çiğdem, "Kıyı Bankacılığı", **Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, Cilt I, Sayı I, Ocak 1990.
- [5] -----, "Kıyı Bankacılığı", **Dünya Gazetesi**, 14 Eylül 1990.
- [6] Apak, Sudi, **Uluslar arası Bankacılık ve Finansal Sistemleri**, Emlak Bankası Yayınları, İstanbul, Eylül 1993, s.119.
- [7] Kalça, Adem, "Kıyı Bankacılığının Sağlayacağı Bazı Faydalar ve Sakıncalar", **Dünya Gazetesi**, 20.09.1992.
- [8] Günday, Lale, **Kıyı Bankacılığı Semineri**, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No: 1992, s.6.
- [9] Özdemir, Ayşe; Özdemir, Erhan, "OFF- Shore Cennetlerinin Dayanılmaz Çekiciliği", **Active, Bankacılık ve Finans Dergisi**, Yıl:2, Sayı:10, Aralık 1995, s.6.